ОЧИҚ УРУҒЛИЛАРНИНГ ТАБОБАТДАГИ АҲАМИЯТИ

Жабборов Бахтиёр Искандарович
БухДУ Ботаника ва ўсимликлар физиологияси кафедраси катта ўқитувчиси
+99897 3023272

Шамсиева Нилуфар Шавкат қизи
БухДУ. Биология таълим йўналиши 4 босқич талабаси
+99888 300 12 27

Очиқ уруғлиларнинг табиатдаги аҳамияти жуда катта. Бу уларнинг кенг тарқалиши, уруғларнинг озуқавий қиймати ва ёғочнинг ажойиб сифати билан боғлиқ. Шунингдек, улар карбонат ангидрид миқдорини камайтирадиб шох-шаббаларининг кўплиги туфайли фотосинтез жараёни жадал боради ва атмосферани кўп миқдорда кислород билан таъминлайди. Улар кенг ҳудудларни эгаллаб, кўплаб ҳайвонлар учун қулай яшаш жойларини яратадиган аралаш ва игнабаргли ўрмонларни ҳосил қилади. Хайвонот дунёси биохилма-хиллигини сақлаш учун улар хосил қиладиган ўрмонлар жуда катта аҳамиятга эга.

ҚАРАҒАЙДОШЛАР — очиқ уруғлилар типига мансуб оила. Игнабаргли дарахт ва буталардан ташкил топган. Қарағайдошларнинг уруғчи қуббалари кичик қопловчи ва катта тангача барглардан иборат. Қубба етилгач, ёғочланади. У бутунлигича ёки бўлиниб тўкилади. Кўпчилик турлари чангида иккита ҳаво пуфакчалари бор. Уруғлари қанотли, уруғ куртаклари эса тескари. Уруғчи ва чангчи қуббалари доимо бир ўсимликнинг ўзида жойлашади. 2000 дан ортиқ турни ўз ичига олган 9 туркуми бор. Кўпчилик турлари Шимолий ярим шарнинг ўрта минтақасида тайга ўрмонларини ҳосил қилади. Ўзбекистонда қарағай, қора қарағай, тилоғоч, пихта ва кедр каби туркумларнинг бир неча турлари учрайди. Тошкент ва бошқа шаҳар кўчаларида айрим турлари декоратив ўсимлик сифатида ўстирилади.

Очиқ уруғлиларга асосан арча, қарағай, кедр, қорақарағай, гингко билоба каби бир қатор ўсимликлар киради. Баъзи очиқ уруғлилар дориворлик хусусиятларини намоён қилади, уларнинг бу хусусиятларидан халқ табобати билан бирга замонавий тиббиётда хам фойдаланилади. Қуйида тиббиёт саноатида қўлланиладиган бир нечта очиқ уруғлилар билан танишиб чиқамиз.

Қарағай дарахти. Тиббиётда куртакларидан, қуббалари ёки игналардан тайёрланган сув ва спиртли экстрактлар қўлланилади. Қарағай асосидаги дорилар бронхит, пневмония, сил каби бир қатор касалликларни даволашда

ишлатилади. Шулар билан бир қаторда ундан турли тери касалликларида, дерматология соҳасида ҳам фойдаланилади.

Қарағай ажойиб табиий шифокор. Доривор мақсадларда қарағайнинг игналари, очилмаган баҳор куртаклари ишлатилади. Уларда ефир мойи, қатронлар, крахмал, танинлар, C, B, K, P витаминлари, каротин мавжуд. Қарағай куртакларининг қайнатмаси нафас йўллари епителиясининг секретор фаоллигини рағбатлантириш, балғамнинг ёпишқоқлигини камайтириш, кирпикли епителия функциясини рағбатлантириш орқали балғам кўчирувчи сифатида ишлайди. Бундан ташқари, қарағай куртаклари диуретик, гемостатик, яллиғланишга қарши, дезинфекцияловчи таъсирга ега. Қарағай игналаридан тайёрланган препаратлар балғам кўчирувчи, микробларга қарши, дезинфекцияловчи, диуретик, цинга (искорбит)га қарши, оғриқ қолдирувчи хусусиятларга ега. Шунингдек қарағай препаратлари диуретик, сафро ҳайдовчи, яллиғланишга қарши восита сифатида ишлатилади. Буйраклар кўкрак ва диуретик тўпламларнинг бир қисмидир. Қарағай куртакларининг дамламаси, инфузиони ва дамламаси бронхит, пневмония, ярали-буйрак ва ўт қопи тош касалликлари учун оғиз орал қабул қилинади. Чой қуйидагича тайёрланади: 10 стакан қайноқ сув учун 1 г куртаклари дамланади ва 2 чой қошиғидан кунига 3 ичилади.

Шунингдек бу ўсимликнинг витаминлилик хусусиятлари хам жудамашхур. Фойдали ванналар қабул қилиш учун уларнинг экстрактларидан фойдаланилади.

Халқ табобатида қарағай куртаклари қайнатмаси сурункали тошмалар, сурункали бронхит, ревматизм учун ишлатилади, куртакларининг сувли қайнатмасининг буғлари нафас олиш учун ишлатилади. Баъзида куртакларининг спиртли дамламаси антитуберкулёз восита сифатида ишлатилади.

Қарағайнинг куритилган сариқ чанглари умрни узуйтириш ва ёшартириш хусусиятига эга. Қарағай новдалари витамин C га жуда бой, уларнинг дамламаси ва қайнатмасидан турлиичимликлар тайёрлашда хам кенг фойдаланилади.

Можжевельник- бу ўсимлик хам Ўзбекистоннинг барча вилоятларида ўстирилади. Халқ табобатида унинг меваларидан балғам кўчирувчи, сийдик ҳайдовчи, хазм жараёнининг кўзғатувчи ва яхшиловчи восита сифатида фойдаланилади. Можжевелник асосидан тайёрланган препаратлар нефрит, сурункали нефрит, пиелонефрит, цистит ва утурли шишларда ишлатилади. Меваси (куббалари) бўғим оғриқлари, камқонлик, жигар касалликлари, подагра ва бир қатор касалликларда қўлланилади.

Туя- бу ўсимлик ўзининг жой танламаслиги билан бошқа турларидан фарқ қилади.дориворлик хусусиятлари хам бошқаларидан қолишмайди. Унинг қуббалари ва ёш новдалари, баргларидан тайёрланган дамламалар яллиғланишлар, ЎРВИлар, ЎРК, болалар аденоиди, вазомотор ринит,

простатит, простата аденомаси, қистит, трихомонад кальпит, папиломаларни даволаш, кондилома ва сўгалларни туширишда кенг қўлланилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Сафарова З. Т., Фармонова О. С. К. Медоносные растения Узбекистана //Scientific progress. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 1083-1084.
2. Сафарова З., Кенжаева Н. ЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЕ КАК КОРМОВАЯ ДОБАВКА ДЛЯ ДОМАШНЕЙ КУРИЦЫ //Development and innovations in science. – 2022. – Т. 1. – №. 15. – С. 77-78.
3. Djabborov Bakhtiyor Iskandarovich. THE ROLE OF MINERAL FERTILIZERS IN THE CULTIVATION OF MEDICINAL PLANTS
4. Попов А.П. Лесные целебные растения. – М.Лесная промышленность, 1973. - С. 52-55, 136-138.
5. Атлас ареалов и ресурсов лекарственных растений СССР/ Под ред. П.С. Чикова – М.: Медицина - 1976. - С. 310.
6. Вилламо Х. Косметическая химия. - М.: Мир, 1990. - С. 52.